

DE LA REALITAT A LA TEORIA: HI HA UNA FILOSOFIA DEL LLENGUATGE ADMINISTRATIU?

per Ramon TORRENTS

Cap de l'Oficina de Català de la Diputació de Barcelona

El primer número d'aquesta revista va publicar un treball del doctor Badia i Margarit que ja amb el títol situa perfectament l'interès del contingut: «L'establiment del llenguatge administratiu català: de la teoria a la realitat.» No cal dir aquí que per part nostra ens hem permès de jugar amb les paraules d'aquest títol per replantejar la qüestió i per subratllar que ens interessa fer-ho més aviat des d'un punt de vista pràctic, des del qual podrem passar després a la teoria i, si no hi anem, almenys haurem posat uns quants elements més per arribar-hi.

En aquest treball el doctor Badia fa gala d'una correcció de plantejaments que ben poques vegades aconseguim d'aquells que ens poden illuminar no tan sols amb l'aval de la ciència, sinó també amb el de l'experiència i una matissada moderació. No hem de dir res sobre l'encert de l'orientació general del treball, tan ajustat a la materialitat de la nostra feina de cada dia. El seu plantejament, en efecte, s'adiu d'allò més amb el que des d'aquesta Oficina de Català de la Diputació de Barcelona mirem de donar als casos que cada dia se'ns proposen, com se'n deuen proposar en tantes altres esferes. Amb tot, una demostració tan digna i prudent del magisteri del doctor Badia apunta a una proposta que, no en dubtéssim pas, ja deu haver fet un cert soroll, almenys un grinyol de cadires, entre els qui des de ja fa un quant temps anem escrivint «jefatura», així entre cometes, vist que les consultes elevades pels nostres antecessors, Jaume Aymà i Joan Sales, a la institució que hi havia de dir l'última paraula continuen esperant resposta enmig del silenci.¹ En el nos-

1. No fóra just deixar passar aquesta ocasió excel·lent per agrair públicament, amb tota l'amistat que els professo, el llarg mestratge rebut dels primers caps de l'Oficina de Català de la Diputació de Barcelona, Jaume Aymà i Joan Sales, i també de Bartomeu Bardagí, amb els quals he tingut la sort de col·laborar uns quants anys. El seu magisteri de cada dia també ha aportat molta claror directa sobre la qüestió que comentem en aquestes planes. En aquest cas, com en tants d'altres, la lliçó apresada ha estat que cal cercar sempre el difícil equilibri entre la lògica, la gramàtica i la llengua real, propòsit ben difícil en què ells han sabut trobar tantes solucions i, sobretot, han demostrat maduresa, valentia i prudència, tot alhora.

tre cas, si més no, podem dir que no ens hem posat a afegir llenya al foc de les improvisacions i ens hem subjectat al lleig manlleu de forma i sobretot de fons que és el mot «jefatura».

El cas que ens ocupa i que ha merescut l'atenció del doctor Badia és realment un cas singular. El treball a què ens referim comença exposant una metodologia ben clara: es tracta, amb uns exemples, de destriar la naturalesa de les paraules que hem de traslladar d'una altra llengua a la nostra, i efectivament coincidim en tot amb el rector de la Universitat de Barcelona quan en posa uns exemples com ara *instància* i *sollicitud*; *gasto* i *despesa*; *desempeñar* i *exercir*; *anticipo* i *bestreta*, juntament amb *avanç*, *avançament*, *avançada* i *acompte*; *aplazar* i *ajornar*, si bé potser hi trobaríem algunes matisacions que ara no ens entretindrem a fer.

El cas de *duro* no planteja cap problema, si no és el fet de ser un castellanisme indiscutible, com tants n'hi ha; o potser més aviat ens enlluerna especialment pel fet de contenir la *o* àtona final que ha fet suspectes tants mots absolutament genuïns i correctíssims en qualsevol nivell d'ús de la llengua (ara pensem en l'arraconat *quadro*).²

D'altra banda, si *saldo* i *saldar* no plantejen dificultats d'ús, no passa igualment quan ens servim del substantiu *empleat*, que com el mateix doctor Badia reconeix, indueix a la formació del verb del qual sembla el participi passiu, tal com s'esdevé en castellà. Així constatem que si bé una frase com «El senyor Tal és empleat de can Jorba» és impecablement legítima, una altra que digués «El senyor Tal ha estat empleat a can Jorba» podria resultar equívoca si no teníem ben present la normativa, segons la qual això només pot voler dir que el tal senyor va ser, en un temps passat, un dependent d'aquell establiment, no pas que hi hagi estat contractat de no fa gaire. Heus aquí un bell problema que ens fa pensar si potser allò que proposava el nostre amic Jem Cabanes no hi hauria pogut posar un cert remei: s'hauria tractat d'introduir l'occitanisme *emplegar*, que va causar força repugnància però que podia salvar aquest compromís, sobretot comptant ell (en Cabanes) amb el mitjà poderós de la televisió, des d'on el va fer córrer una temporada. I és que difícilment aconseguirem que ningú accepti de dir que «El senyor Tal ha estat llogat a can Jorba», perquè també és cert que de vegades convé no afinar tant

2. *Duro* ens suggereix una possibilitat ben curiosa i reveladora: que vagi triomfar per designar la moneda habitual sembla explicable per dos camins que convergeixen: d'una banda, l'entrada en el domini de la nostra llengua ja amb aquesta forma; de l'altra, el fet que haver-lo adaptat a la forma pròpiament catalana de l'adjectiu hauria comportat obtenir-ne un monosíl·lab curt i pelat —«*dú*»—, mancat fins i tot, com és natural en temps que no coneixien pronúncies insegures, de la *r* final característica de tants altres monosíl·labs. El fet que un monosíl·lab repugnés per designar un terme foraster ja fortament implantat per mitjà d'un bisíl·lab, també el trobem en l'ús avui tan estès i fins i tot innecessari que es fa de *termini* allà on sempre, espontàniament, s'ha dit *terme*. Si bé *termini* no és pas un mot encunyat de nou, resulta prou revelador el fet de trobar-ne un esdrúixol *tèrmini* per igualar-lo al seu corresponent espanyol. Efectivament, traduïm un trisíl·lab foraster per un de català, i amb això semblen quedar més tranquils que no pas si hi fèiem correspondre un bisíl·lab. Sobre *quadro*, veg. el DCVB i els comentaris que hi fa Joan Coromines a l'article *caire* del seu DECLC.

de dir que l'individu en qüestió ha estat *contractat*, verb que potser matisaria massa l'afirmació.³

En algun altre dels casos adduïts el doctor Badia i Margarit suggereix i planteja les dificultats, però en deixa la solució en l'aire. ¿Hem d'admetre *complimentar* amb un sentit altre que «*adreçar un compliment (a algú)*»? Nosaltres mirem d'evitar-ho tant com podem, per mitjà, per exemple, de *formalitzar, omplir, emplenar, observar* —amb tots els substantius corresponents, quan n'hi pot haver. Amb tot, encara ens cou aquella angúnia dels qui per força hem d'esmenar la plana d'altri i potser anem tallant les ales a la possible formació de mots. Ens cal una guia, no tan sols aquí sinó en tantes i tantes altres coses, si bé potser ja en molts casos ens hem emprès la feina de reconèixer realitats —*entregar, vivenda* i fins, en certs textos no purament administratius, adjectius d'un origen no gens dubtós com ara *lluenta*. Almenys, en descàrrec nostre, podem pensar en mots tan innecessaris com *ens* i *mont*,⁴ que veiem escampats en textos del rang més alt.

Entre els exemples que proposa el treball a què ens anem referint contínuament, n'hi ha un que ens acosta de debò al problema que veiem en «jefatura». Es tracta de la família de *devenegar*, que arrossega tants maldecaps i que sembla prometre d'arrossegar-ne mentre no se'n proposi una equivalència, ara com ara impossible per tal com no sembla que el mot castellà tingui un sol ús ni que, en general, sigui usat rectament dins el camp de l'administració pública. El doctor Badia proposa d'esperar la solució que l'Institut d'Estudis hi voldrà donar.

El problema subjacent en el cas de la famosa «jefatura» no és ben bé igual que cap dels que hem vist fins ara. El mateix doctor Badia ho reconeix així i de fet, si bé tot el seu treball s'orienta a enfilars el cas i resoldre'l, ell ja en fa una proposta, amb tots els palliatius que no es tracta de res d'oficial, sinó simplement personal i particular —però també és cert que, proposant-ho qui ho proposa, el neologisme *xefatura* potser té un padrí massa bo.

Sense entrar a fer una anàlisi exhaustiva dels casos en què la llengua espanyola en fa ús —cosa que caldrà fer, i de pressa—, no costarà gaire de convenir en l'amplitud amb què es prodiga el terme *devenego*. Insistim que cal estudiar-los tots. Igualment, és de totes passades indispensable de fer una operació semblant amb «jefatura». En tots dos casos ens trobarem que el camp d'aplicació és tan ample, que sembla un miracle que aquella llengua que els ha generats pugui resoldre casos tan diferents amb un sol element, que acaba essent com una mena d'ungüent universal. Què cal fer?

Tots sabem prou que tant el funcionari com l'escrivent, l'administratiu i en general el ciutadà volen *una* solució, *un* terme capaç de resoldre el trasllat, així com ho fem amb *cadira* i *silla* o bé amb *amo* i *dueño* i a la inversa. Però ja sabem que aquest desig vehement no sempre es pot satisfer —de la qual

3. *Emplegar*, amb els seus derivats, ja apareix al *Diccionari Manual Pompeu Fabra* dirigit per J. M. Ferrer (Edhasa, 1983). Hi consta com a addició de l'editor, que el considera mot regional. Veg. també DCVB i DECLC.

4. En les accepcions de *entitat* i *bosc* o *munyanya*, respectivament.

cosa també ja hi ha un cert grau de consciència, i fóra equivocat de creure que el comú de la gent no sap fer distincions allà on en calen i on les solucions úniques ens durien en un camp de confusió. Per facilitar la feina de la majoria, doncs, només cal que les autoritats es pronunciïn i estableixin els camps d'ús de cada solució.

Perquè en cap cas no convenim amb el doctor Badia en la necessitat de *xef*, que si bé a les cuines dels grans hotels sembla ja irreversible —per més que encara sabem algun bon hotel de Mallorca on el cap de cuina no rep aquest nom francès, sinó el propi de *mestre*—, no per això s'ha demostrat imprescindible en els moviments de la vida de cada dia. No és pas fals que són molts els qui es valen del castellanisme *jefe*, que pronuncien ja havent renunciat a aquell *quefe* que no tan sols hem llegit, sinó que un dia o altre tots hem sentit i que, per més que se'n digui, sempre serà un exemple de vida i d'una capacitat d'assimilació avui ja mig perduda. Ara: ¿qui dels qui diuen *jefe* no és poc o molt conscient que es val d'un estrangerisme? ¿No som davant d'un cas semblant al dels qui parlen de *devengos*, *guixetes* o *tubos d'escape*? ¿No podríem, com hem pogut en tants casos, desfer-nos d'aquest monstre, però sense caure a les brases de crear-ne un de nou? Veiem meravellats la gran forrolla que han fet uns neologismes com *entrepà*, *l·listat*, *ubicar*, *ens*, que semblen ben desplaçats, inútils i simplement decoratius, tenint com tenim una terminologia més arrelada per expressar uns mateixos conceptes: *sandvitx* o *panet*, per no dir *queixalada*; *l·lista*; *emplaçar*, *situar* o *instalar*; *entitat*, *organisme*, etc. ¿No fóra doncs el cas de «jefatura» una ocasió excel·lent d'aprofitar-nos d'aquest afany de novetats i de fer veure que ni *jefe* ha estat mai patrimoni de la parla de cada dia ni podem resoldre aquest barbarisme amb un sol terme?

La proposta del doctor Badia parteix de les premisses següents:

1. Adoptar *xef* amb un ús més estès que el del simple cap de cuina i renunciar de passada a la possibilitat de revitalitzar *quefe*.
2. Fer ressaltar que *xef* no és un castellanisme, sinó un gallicisme que ens vindrà a resoldre l'enutjosa «jefatura».
3. Donar caminadors al neologisme *xef* perquè pugui anar produint els derivats que puguin caldre, com ara *xefa*, femení que evitarà la violència que ell ha observat que manifesten certes dones revestides d'aquest càrrec jeràrquic.
4. Derivar de *xef* el mot que ens interessa, és a dir, «*xefatura*», amb què finalment haurem resolt el problema.

No volent amagar que ara el nostre objecte és discrepar de la solució proposada pel doctor Badia i Margarit, argumentarem sobre els postulats que ell ens fa considerar.

1. Igual com el doctor Badia, nosaltres també hem sentit alguna veu força autoritzada que suggeria la possibilitat d'adoptar *xef* per *jefe*. Amb tot, hem de reconèixer que aquestes veus no eren gaire nombroses ni freqüents.

Si el rector de la Universitat de Barcelona ens parla de tres persones, nosaltres només podem parlar d'una, i no ens estranyaria gens que fos una d'aquelles tres que ell addueix. Personalment, mai no se'ns havia acudit de necessitar *xef*, tenint com tenim *cap*, que en els medis en què ens movem (Diputació de Barcelona, amb contactes molt sovintejats amb funcionaris de la Generalitat i d'altres organismes) sembla ben arrelat i sense cap llacuna semàntica que calgui resoldre, sempre en relació amb l'administració espanyola i el seu argot.

2. És evident que el cap de cuina —única accepció que el DGLC dona de *xef*— és un gallicisme. Però també és de reconèixer que aquest gallicisme no ha fet més carrera i s'ha quedat al costat del fogó. I si trobem res de sospitós en el fet de considerar que *xef* és un gallicisme és justament l'objecte d'aquesta consideració, oberta per la fretura d'una accepció nova que no ens arriba per la porta de París, sinó més aviat per la de Madrid, tal com ho reconeix el mateix doctor Badia. En aquesta solució veuríem aquella mateixa mena de dialectalisme que cometen els qui ens demanen: «Voleu *quelcom*?», allà on aquest *quelcom* és el castellanisme més flagrant i impúdic, fill directe de *algo*; és un producte d'aquell pseudo-català que ja ha perdut tots els recursos de la llengua, la qual en aquest cas va de dret, com sabem, a res: «Voleu res?» Sobre això encara ens permetrem de repetir unes paraules de Joan Coromines: «Mentre això passi serà en va que ens indignem contra els ignorants que la qualifiquen de dialecte (la llengua), car un llenguatge que necessita la creua d'un altre en qualsevol fase de la seva expressió literària, per molt idioma que sigui s'ajup a certes característiques dels dialectes.»

I si, amb tot, la qüestió del gallicisme podria passar en un segon pla, ja no podem compartir gens ni mica la profecia segons la qual *xef* «no implicaria de cap manera l'arraconament de *cap*, ni menys encara la seva desaparició». No sabem, és clar, què fa creure al doctor Badia i Margarit que les coses aniran així i no pas altrament; però si nosaltres no gosem fer suposicions, tampoc no ens costa gens de creure que el que comentarem al punt següent no serà justament el primer pas de la davallada de *cap*, avui ben útil, satisfactori i suficient en tots els usos, en tots els medis.

No neguem la «necessitat del calc», que acceptaríem en la mesura de tapar un forat (forat no pas creat per nosaltres, com veurem); però sí que ens rebellem davant qui ens vulgui fer calcar sota la bandera d'un derrotisme capaç de pair-ho tot. El doctor Badia va sobrat de raó quan ens parla d'aquest «calc necessari», adscrits com estem en un sistema administratiu que no ha nascut de les concepcions de la nostra llengua, que són les de Catalunya.

3. Admesa, doncs, en principi la hipotètica adopció de *xef* com a sinònim de *cap*, en podríem formar femenins, i així podríem dir *xefa*, i fins i tot un abstracte, «*xefatura*» —que és on el doctor Badia vol arribar. Com ja hem dit, ningú no s'ha queixat mai, entre els nostres coneguts, de la forma única de *cap*, i així hem vist escrits amb antefirmes com ara «La Cap del Gabinet» o, ras i curt, «Cap del Gabinet» —càrrecs ocupats en tots dos casos per unes dones del sentiment femení de les quals no podem ni gosem dubtar. Cap necessitat, doncs, de trobar un terme capaç de fer un femení diferent del

masculí. Si enfilàvem aquest camí, quines grans marrades no hauríem de fer! Davant una llista que digui «Alumnes aptes», ¿qui s'esgarriarà de no saber si es tracta d'homes o de dones? Això ens duria massa lluny, i la cosa sembla que ja va quedar resolta en uns quants casos, com el cèlebre *franceses*, massa neutre, que va fer *francesos* i *franceses*. Però el cas de *cap* no sembla ben bé justificar que continuem obrint femenins a tots els noms que no en tenen.

4. És evident que, admès *xef*, «*xefatura*» no n'és sinó una conseqüència. Però la proposta també ens diu —allà on no hauríem demanat *cap* prova i ens hauríem estimat més el silenci— que això no és un espanyolisme, ja que tot just ens haurem limitat a «extreure un derivat del primitiu *xef*, gallicisme...» No deixa de ser així, és clar; només que amb això, més valents que els francesos, haurem fet un derivat d'un mot que espontàniament no n'ha fet. Això ens parla prou de l'arrel tan dubtosa de la segona accepció que es pretén obrir a *xef* —la que ens interessa. L'autor de la proposta ja ho preveu: «Reconec que el provoquem en una certa mesura...» Haurem fet un gallicisme que el francès desconeix i no necessita.

Encara referirem un cas que ens ha fet observar el nostre amic Joan Fortuny. El nom castellà *feria* produeix un adjectiu *ferial*. ¿Com hem d'encarar, en català, la substitució d'aquest adjectiu, si tenim present que *firal* no és sinó un substantiu —o almenys el DGLC l'hi considera— i que, en català, *ferial*, adjectiu, es refereix ben bé a una altra cosa? ¿Caldrà en aquest cas obrir a *firal* un valor d'adjectiu, vist que el castellà en disposa? ¿No passa en francès una cosa semblant, és a dir, que no hi ha adjectiu que correspongui a *foire*? El mateix que diem de *fira* ho podem dir de *mercado*: *mercadal* no és adjectiu, sinó substantiu (ara: en aquest cas no tindrem, de moment, cap problema, perquè sembla que el castellà no ha format cap adjectiu a partir de *mercado*). Potser és hofa que ens adonem que no tots els trasllats admeten una mateixa manipulació i que el que ara se'ns proposa sembla fugir dels patrons generalment acceptats i, d'altra banda, obre una esclletxa que no sabem fins on podria arribar.

Perquè tot plegat no ens pugui ser interpretat com una pruija intransigent, mirarem d'explicar una mica el que creiem descobrir darrera tota aquesta qüestió: una certa filosofia que aquí ens limitarem a considerar tot just en el terreny del llenguatge administratiu.

Concepcions i maneres de dir

La casuística que convé en el cas de «*jefatura*» demostraria que es tracta d'un terme de la màxima vastitud: des de la «*jefatura*» de l'Estat fins a la «*jefatura*» d'estació, passant per les successives seccions, serveis, negociats, etc., possibles i per imaginar, per la de la policia, per la de carreteres, de sanitat, etc. Davant d'aquesta constatació, ¿no hauria valgut més, primer, destriar uns casos dels altres, reconèixer les diferències d'ús i d'extensió, fer-ne un inventari exhaustiu o prou suggeridor, i després proposar allò que ho haurà de venir a resoldre?

No fer-ho així vol dir reclamar solucions universals, de les quals més aviat ens malfiem. Tots hem sentit en un moment o altre una frase com aquesta: «Ara la nostra associació té el *recolzament* (o el *recolze*) de l'Ajuntament.» ¿Hi hem d'estar d'acord, més que més si hem llegit l'observació final del DGLC sobre *recolzar*? La proposta que comentem, ¿no constitueix un cas semblant, és a dir, la ingenuïtat de cercar un tap per tapar tot un enfillall de forats?

En un escrit que ja fa un quant temps ens van demanar de traduir trobem aquest cas:

«Vista la propuesta que antecede, esta Jefatura tiene a bien conceder las autorizaciones solicitadas.»

que vam resoldre així, creient sincerament que fugíem d'estudi:

«Vista la proposta anterior, en tant que Cap d'aquests Serveis Territorials, he resolt de concedir el que s'hi demana.»

Per començar és evident que es tractava d'un servei traspassat d'un ministeri a un departament de la Generalitat. ¿Per què no referir-nos sense reserves al cap i als serveis territorials en qüestió? Ho vam fer. Ara, repensant-nos-hi una mica més, hi veiem una cosa que ja fa temps que ens cou i que encara no havíem gosat mai expressar tan obertament: la gran tendència de l'administració espanyola a amagar el cap sota l'ala, a fer el distret i girar full en tots els graus i nivells.

De tant en tant, la premsa publica aquest anunci:

Aduana de Barcelona

SUBASTA

DE MERCANCIAS DIVERSAS
Y AUTOMÓVILES

El día 22 de junio de 1983, a las nueve horas, en la Aduana de
Barcelona. Paseo de Colón, s/n. frente Atarazanas

ENTRE OTROS MUCHOS SE SUBASTAN

- Maquinaria, tejidos, libros, radios, confección, etc.
- Automóviles (Ford, Renault, Citroen, etc.)

NOTA IMPORTANTE: Por el Negociado de Abandonos se facilitará a quien lo solicite, personalmente o por correo (adjuntando el franqueo correspondiente), relación de artículos que comprenda la subasta a partir del día 11-6-83.

La mena de construcció a què ens volem deferir —«Por el Negociado de Abandonos se facilitará...»—, ben genuïna, per l'ús que se'n fa, de la llengua espanyola, també s'ha filtrat a la nostra. Que és rebutjable, fins algunes gramàtiques espanyoles ho reconeixen; d'altra banda, la cosa sembla fàcilment demostrable amb l'auxili de la gramàtica, vist que hi trobem allò que se sol anomenar una passiva pronominal tractada com una passiva autèntica —emb ésser— gràcies a un ablatiu agent ben explícit. Per part nostra ho fem veure amb aquest exemple:

En Joan llegeix el llibre
El llibre és llegit per en Joan

que mai no serà:

Es llegeix el llibre per en Joan,

que és contrari tant al parlar com a la lògica amb què sovint ens ajudem, però que tampoc no sempre arriba a encertar tots els desllorigadors.⁵

Una altra proposta

Ja des del començament, les conclusions del doctor Badia i Margarit apunten a la solució que ell proposa de considerar per resoldre el cas enutjós de «jefatura». El que nosaltres exposarem tot seguit no pretén sinó obrir altres fonts a la inspiració, reconèixer les condicions que han de confluïr en la solució que s'adoptarà i mirar de donar-ne algun exemple.

Per començar, observem com ja hem dit que en l'àmbit de l'administració pública creada a Catalunya el terme «jefatura» no ha calgut per res, en cap cas ni en cap moment. No creiem pas que l'administració sorgida sota la Ge-

5. De fet, aquesta mena de construcció de l'ortodòxia de la qual ens permetem de dubtar ja apareix documentada en textos catalans d'una certa antiguitat. No havent-ne pogut cercar un gran nombre d'exemples, reportem aquest, del regnat de Ferran II, potser ja suspecte d'alguna forma d'influència de la cort veïna:

«Creem no ignorau quant per nós e per la sereníssima reina nostra molt cara e molt amada muller, sentint que lo rei de França, que vui és, volia entendre en haver lo regne de Nàpols, se treballà en apartar-lo de tal empresa...»

Amb tot, considerem del màxim interès examinar més a fons aquesta semipassiva, sobretot en textos del període clàssic, per mirar de determinar amb quina abundància es produeix i fins a quin punt podem considerar com a propi aquest fenomen de despersonalització gramatical, que en el fons no fóra sinó un reflex sobre la llengua d'una disposició mental que, d'entrada i per simple intuïció, no sembla gaire ajustada al sentit general de concreció que la llengua sol traspuar.

neralitat l'hagi volgut ometre, sinó més aviat que no en deu haver sentit la necessitat.

En segon lloc, cal reconèixer que, tot i que el terme en qüestió és relativament abundant en el procés administratiu de concepció i llengua castellana, els casos en què apareix i que ens cal resoldre no són d'una extensió inabastable, per més que, ja ho dèiem, poden anar des de la primera magistratura de l'Estat (la «jefatura» de l'Estat) fins a un simple negociat o una estació de ferrocarril. Som del parer que aquesta observació s'ha d'enllaçar amb l'anterior, de manera que puguem veure que sempre es tracta d'una terminologia que, quan és creada a Catalunya, pot prescindir tot simplement del mot i del concepte.

Com a tercera observació ens fixarem que tota «jefatura» ha de correspondre necessàriament a una determinada instància, entitat, etc.: a l'Estat, a un negociat, a una estació, etc.

La quarta observació és de considerar que la solució haurà de reunir almenys tres condicions: no constituir una monstrositat o un servilisme lingüístic (coses que creiem que es produeixen en l'actual «jefatura» entre cometes, que d'altra banda, és la fórmula que encara fem servir i que no trobem resoltes amb el terme que el doctor Badia ens proposa); en segon lloc, no pot ser un mot gaire tocat o suat per l'ús quotidià ni induir a entendre-hi altres conceptes que el que volem expressar, especialment situant-lo en un context normal; finalment, el terme que s'adoptarà ha d'arribar forçosament avalat per l'autoritat lingüística, que és l'Institut d'Estudis, però sobretot per l'autoritat política, que hi donarà la força administrativa necessària.

La petita filosofia del llenguatge administratiu

Ja hem dit més amunt que segons quines construccions deixen veure prou el reflex d'una manera de pensar i de fer, perfectament respectable com a fet positiu que és. Ara: això, una manera de pensar, una concepció del món o de la vida administrativa, ¿són elements, són fets que poden ser resolts per la traducció? I encara més: la traducció, ¿s'ha de proposar indefectiblement de traslladar-les, aquestes concepcions? ¿Hem de ser tan escrupolosament fidels a l'esperit, no pas del legislador ni de la llei, sinó al de la persona que amb més o menys encert ha dut uns conceptes sobre un paper, que hàgim de resseguir fil per randa cada giragonsa de les que fa el text que traduïm? Quan proposàvem l'exemple de la Duana de Barcelona no volíem res més que fer ressaltar el grau positiu de desafecció, l'anonimat voluntari, la impersonalitat radical i aparentment volguda de la proposició que hem subratllat. Aquesta mateixa construcció, que trobem tan sovint en textos de l'administració feta en llengua espanyola, ¿ha de ser acceptada formalment, ha de ser traduïda?

Sembla que tot ens duu a proposar alguna paraula que, sense contravenir el que entenem per normal, complint les condicions que hem dit i no essent

d'un ús ja massa significat, pugui omplir el petit buit que les traduccions ens presenten. En tot cas hem de dir que no compartim ben bé l'opinió del doctor Badia quan diu que «esdevé molt difícil de denominar l'àmbit que correspon a un *cap* (com si diguéssim la institució de la qual té cura)». Aquesta necessitat que ell troba en l'àmbit dels *caps* de la Generalitat sembla efectivament un producte del coneixement que «jefatura» existeix. I no és pas que vulguem negar el coneixement d'aquest terme; només que, com ja hem dit un parell de vegades, no en veiem la necessitat peremptòria essent com som en una llengua que si no té aquest terme cal reconèixer que és perquè no l'ha necessitat. Referint-nos a un àmbit d'administració en llengua francesa, ¿perdríem gaire temps a cercar un mot que designés el camp d'acció d'un *chef* no disposant aquella llengua de «cheffature»?⁶ Hi ha altres camins i altres maneres d'entendre, i de moment ja tenim l'experiència gairebé de sis anys de vida de la Generalitat actual, d'ençà de la tornada de l'honorable Josep Tarradellas, i per ara i tant no hem sentit ningú que manifestés aquesta necessitat, tret del cas de referir-se a institucions que, realment existents —i tant!—, no són de creació catalana.

Entre les institucions del grau més alt de les que participen en les decisions que afecten Catalunya tenim la figura del Delegat del Govern, amb la Delegació corresponent. És una sort, cal reconèixer-ho i felicitar-se'n, que aquesta institució hagi nascut amb aquest nom, perquè altrament, posat que se n'hagués dit «Jefatura Regional del Govern» (deixem-nos aquí de consideracions sobre nacionalisme i regionalisme), ¿qui hauria gosat traduir «Jefatura» per Delegació? Sostenim que aquest exemple ens aporta una certa claror. En tot cas, *delegació*, tot i no ser sinònim de «jefatura», no és pas un terme a descartar amb tanta facilitat, si bé convindrem amb qui calgui que és una paraula potser ja massa gastada.

6. Efectivament, «cheffature» és inexistent en francès; però aquesta llengua disposa d'un altre terme, *chefferie*, que el diccionari *Petit Robert* defineix així: «n.f. (1834; de *chef*). Ancienne circonscription du génie, des eaux et forêts. V. *Arrondissement*. Unité territoriale sur laquelle s'exerce l'autorité d'un chef de tribu». Aquest mot ens fa pensar en un dels que proposarem més endavant, *cabalia*. Sobre *chefferie* sembla oportú de constatar que no sembla d'un ús administratiu gaire estès.

Encara referint-nos a les derivacions produïdes en francès sobre *chef*, en trobem un femení d'aplicació merament infantil: es tracta de *cheftaine*, format, segons el mateix diccionari, sobre l'anglès *chieftain* i el francès antic *chevetain*, *capitaine*, que al capdavant limita el seu camp d'acció al de les noies escoltes, el que a Catalunya se sol anomenar *akela*, que és com ho tradueix el *Diccionari Català-francès francès-català* de C. i R. Castellanos. En conclusió, la derivació de *chef* no sembla gaire productiva en el camp que ens interessa.

Ja que som a parlar del moviment del mot *chef* en francès, fixem-nos que el que nosaltres entenem per *xef* és el que de fet en aquella llengua anomenen *chef de cuisine* o, simplement, *chef*, que tant podem traduir per *cap de cuina* com, encara millor, per *mestre de cuina*, que com ja hem dit encara és viu en el domini de la nostra llengua. No és pas que proposem de renunciar a *xef* en l'accepció única que actualment té, sinó que volem fer ressaltar les possibilitats de *mestre* i, ja posats aquí, ¿per què no començar-nos a cantar per aquest *mestre*, tan útil en català que tant designava un *mestre fuster* com un *mestre de cases*?

La nostra proposta és de començar a examinar finalment, i amb tota la serietat i el rigor que calen en aquest cas, les realitats formals en què s'aplica «jefatura». I també convindrà estudiar els casos parallels creats per la Generalitat que, en llengua espanyola, podríem associar al concepte «jefatura».

Tot seguit es tractaria de trobar un terme de sentit fortament jeràrquic que no hagués de transcendir a la formació de derivats. Així tindríem un terme «quiet», «glacial», estèril, que no arrossegaria els mals que «xefatura» ens pot reportar. De totes maneres, sembla que la cosa jeràrquica s'associa fàcilment amb l'estament militar; però també amb tot d'altres, com és ara el dels pastors, els diplomàtics, els pescadors, els eclesiàstics i, en fi, amb tot aquell que es mogui en un terreny organitzat.

En resum, doncs, el plantejament que proposem per salvar «jefatura» sense haver de caure a les brases d'una sospitosa «xefatura» s'obre en dues direccions:

- a. personalitzar tant com es pugui l'abstracció innecessària i inflada que hi ha darrera «jefatura», o bé
- b. quan això no serà possible (al rètol que diu «Jefatura de policia» i en algun altre, no pas gaires), caldrà trobar la solució en un terme incapaç de formar derivats i, sobretot, d'induir a la formació del primitiu corresponent. Entre altres mals, «xefatura» invoca a crits el primitiu «xef» que, per força i fent Pasqua abans de Rams, li hem hagut de reconèixer; i això, tant si ens agrada com si no, és en perjudici de *cap*, que, ja ho hem dit, no ha demostrat mai cap insuficiència en el cas que ens interessa i, a més, mancat com és de tota tradició, més que un exemple del «calc necessari», ho seria d'una servitud gratuïta.

Encara sobre aquesta segona via, ¿per què ignorar solucions viables com *Headquarter* (quarter general, principal), que, tot comentant aquest cas, ens recorda el senyor Lluís Urpinell? L'esforç s'ha de fer a destriar què volem dir en cada cas. I prou. No fer-ho comporta disposar-se a encaixar tots els cops sota la divisa del cèlebre «calc necessari», que no neguem sinó allà on més que necessari és innecessari.

Amb els casos que proposem tot seguit no pretenem fixar la solució, sinó suggerir camins de reflexió per trobar-ne una d'acceptable. Ja sabem que se'ns retraurà el fet que si proposem *rectoria* això provoca de dir *rector* del qui anomenem *cap*. Ja des d'aquí invalidem aquestes propostes que fan descobrir el primitiu (*consolat, domeria, vegueria, corregiment, capitania, comandament, intendència*), però les donem perquè, tot i que potser no reuneixen les condicions exigibles, considerem que poden il·luminar per trobar la que ens cal. Així, doncs, proposem de fixar-nos en els àmbits següents:

Del món dels pastors: *majoral*, d'on trauríem *majoria*.

De la diplomàcia: *consolat* (de llarga tradició històrica, però amb l'inconvenient d'un valor actual molt precís).

De l'Església: *rectoria, capítol, domeria*.

De l'administració històrica: *vegueria* (posat que no s'hagués de fer resuscitar amb una nova divisió territorial); *corregiment*.

Del dret: *cabalia* o *cabdalia*, mots intocats (el primer és inventariat per primer cop al DECLC). En tots dos casos tenim —com en *capítol* i *capitania*—, si no uns derivats directes de *cap*, sí almenys uns elements de la mateixa família.

Dels oficis: mestre, d'on *mestrança*.

De l'exèrcit: *capitania, comandament, intendència* (amb les reserves que calgui fer-hi, que tampoc no foren d'una transcendència decisiva).

No cal dir que gairebé tots aquests noms —que oferim de considerar amb l'únic afany d'obrir camins a la descoberta del que cerquem— demanaran una accepció nova i precisa al DGLC, amb la qual accepció haurem fixat la solució. No és pas això, però, que nosaltres retraïem al possible nou ús de *xef*, com el lector pot ben imaginar. Amb cap d'aquestes solucions no hauríem de forçar les coses fins al punt d'haver d'entrar *xef* per treure'n «xefatura». Contra aquesta solució i admetent haver d'arribar en una solució d'aquesta mena, molt més ens estimaríem aquell inversemblant —però tampoc absolutament desconegut en segons quins medis no mancats d'humor— «capatura», que almenys ens arribaria per la via directa de *cap* i no tindria més motius de sospita que el deler de fer un germà català al castellà «jefatura».

Aquesta nostra suggestió només s'hauria d'aplicar en aquells casos on la «jefatura» es fa insalvable; però en tots els altres seríem partidaris decidits de personalitzar, de manera que no s'hagi de parlar més (en la nostra llengua) d'un decret de la «Jefatura» de l'Estat, sinó del Cap de l'Estat; i, si no, de la primera magistratura de l'Estat —això últim potser ja una mica més abstracte i acostat al gust i el «sentir» castellà. Al·ludint directament el *cap* i no la «jefatura» és de creure que no haurem comès cap tort contra ningú, sinó que ens haurem ajustat d'allò més al sentit i a la concreció que tant convé en els documents i que figura entre les primeres condicions del que anomenem estil administratiu català.

En el cas de la policia, per referir el mateix problema que va suscitar les discussions de l'Institut, podríem aplicar la solució que s'adoptés entre les que proposem o entre altres de semblants, però no alguna de la mena de «xefatura», llevada amb fòrceps i destinada a congriar problemes secundaris —però importants— i sorpreses com la dels qui, quan els vam fer saber la possibilitat d'adoptar «xefatura», ens demanaven de seguida què es tractava d'aixafar —això no és cap concessió a un humor nostre, sinó un trasllat fidel de la realitat.

Hi hem dit el que hem sabut i en tot cas hem respost a la invitació que la proposta del doctor Badia i Margarit ja portava implícita. Les autoritats lingüístiques —l'Institut d'Estudis—, però sobretot polítiques, hi tenen l'últi-

ma paraula.⁷ Nosaltres els agraïrem que la diguin sense por i també que la vulguin acompanyar d'una reflexió entenedora a tots els qui, sense reserves, l'acceptarem.

7. Per remarcar la necessitat que l'autoritat política es pronuncï sobre aquest cas, no serà sobrer de recordar que el triomf de les normes de l'Institut es degué més al reconeixement polític que en va fer Prat de la Riba que no pas a l'autoritat del mateix Institut o de Pompeu Fabra —autoritat que, si bé no nega ningú, mai no hauria estat prou per aconseguir el caràcter oficial que les normes van tenir amb l'ús que en va fer la Mancomunitat i tot organisme que en depenia o s'hi relacionava.